

ASSAIG EN ESTAT PUR
Isidor Cònsul

Valentí Puig, *L'home de l'abric*. Premi Josep Pla. Edicions Destino. Barcelona, 1998

La precarietat en el conreu de l'assaig es compta com un dels forats negres més evidents de l'univers literari català. Al costat d'una absència històrica que s'ha fet dramàtica d'ençà de la mort de Joan Fuster, hauria d'intranquil·litzar-nos la tendència que té el país a confondre assaig i erudició, i a barrejar l'especulació lliure amb el treball acadèmic. No és estrany llegir portadelles editorials i comentaris de premsa on se'ns presenten, transvestits d'assaig, llibres de tanta honestedat intel·lectual com es vulgui, però que són, en essència, volums d'estudis, feines erudites i tesis de doctorat amb les notes de peu de pàgina eixalades o escurçades. Com quan l'inefable Pere Romeu caçava gavines al port per a presentar-les cuinades en forma de colomins a la carta d'Els Quatre Gats. En realitat, el desert del gènere és tan clar que es poden comptar amb els dits de les mans, i encara en sobriarien, els escriptors catalans d'ara a qui s'escau de penjar la llufa amb l'adjectiu més precís del terme i en el sentit que hi donava el mateix Joan Fuster.

Per coherència amb les raons exposades, sembla lògic fer repicar les campanes davant d'un assaig literari en estat pur com el que acaba de publicar Valentí Puig, *L'home de l'abric*, un elogi personal a Josep Pla i un conjunt de reflexions que llisquen per tres miralls complementaris: com a model de prosa, com a artífex d'un estil i com a mestre de viure. **Hi ha escriptors que transformen la nostra pròpia manera d'escriure (...) d'altres dupliquen la rendibilitat perquè són a la vegada mestres d'escriure i mestres de viure. No puc deixar de dir que llegint Pla he après moltes lliçons sobre l'escriure i el viure.**

Entenc, d'altra banda, que el títol mateix de l'assaig desplega una declaració de principis subtil, bé que poderosa. Sobretot perquè ens hem acostumat massa al dibuix de divulgació d'un Pla anecdòtic i casolà, sempre cofat amb la boina, la burilla perenne als llavis i el somriure foteta d'un pagès murri. Posar l'accent en l'abric en comptes de la boina, encara que respongui a la imatge infantil de Valentí Puig (amb foto de família inclosa), té la virtut d'allunyar-lo del Pla folklòric per subratllar-ne un cosmopolitisme afuat i conspicu. L'escriptor mallorquí el treu del Mas Pla i l'emmarca en paisatges molt més oportuns i interessants, posant-lo com a testimoni, com així fou, dels esdeveniments cabdals de la història europea d'aquest terrible segle XX. Al mateix temps emfasitza el

rigor d'una vocació literària i la coherència d'una aposta intel·lectual que sovint no ha tingut adversaris de prou alçada.

UNA LECTURA INTEL·LIGENT

La dimensió creadora i cosmopolita de Josep Pla són presentades per l'autor de *L'home de l'abric* en el teixit de sis capítols adreçats als aspectes de l'homenot que Valentí Puig analitza des d'un angle de lector subtil i esmolat. Un lector que va més enllà de Pla i construeix un text que comunica i connecta moltes altres referències i lectures. Hi destria, primer, l'enorme esforç planià a construir una *llengua* i un *estil* en el context d'una migrada tradició literària, sobretot en el conreu de la prosa, i **tan poc treballada**, afegeix el mateix Pla, **que costa Déu i ajuda no escriure en vers i donar a les coses un punt d'insípida vaguetat**. Un altre dels apuntaments cabdals de l'assaig encaren la realitat d'un escriptor que fou cronista privilegiat del seu temps perquè va viure en directe els desastres més enormes d'aquest paorós segle XX, esdevingut el **segle de la megamort**, segons Zbigniew Brezezinski. Valentí Puig, però, no accentua, només, la llestesa de l'escriptor a saber seure en la primera fila del teatre de la història. No. Més important que no pas el testimoni i el do de l'oportunisme és la lucidesa de les anàlisis de Pla davant de les situacions polítiques que tracta i per aquesta raó sembla oportú destriar la gràcia d'una intuïció que les ha convertides en encerts rodons de predicció històrica. Tot plegat, a banda que la successió d'experiències modelés la ideologia conservadora de Pla que Valentí Puig segueix amb més atenció al cinquè apartat del volum, *Ordre i llibertat*.

La resta, el quart i el sisè apartats (*Ficció, realitat, narració i Clemència i responsabilitat*), entren de dret a la geografia creadora de l'artista. S'hi fa una recerca de la fontaneria crítica, un seguiment dels escriptors que l'influïren, i la creació dels models de literatura que sempre va voler fer.. Per la banda de Pla, no sembla haver-hi dubtes davant de la dualitat apuntada per Jules Romains [**Il y a les conteurs et les écrivains. On conte ce qu'on veut (...) on n'écrit que soi-même**] i més encara després de l'acudit que el feia dubtar de la solidesa mental dels qui després dels quaranta anys només llegien novel·les. Dit d'una altra manera, allò de **probablement tinc una vaga disposició per escriure memòries**. Mentre, des del fons de l'escenari pren tot el seu relleu una conversa cabdal amb Paul Valéry. L'escriptor francès havia vist desaparèixer una literatura occitana entestada a bandejar la prosa per dedicar-se a la jardineria poètica i aconsellava un jove Pla, l'any 1924, **cultiveu la prosa!, cultiveu sistemàticament la**

prosa! Just com havia avisat per aquests verals l'astut canonge Collell, des de Vic, en la plenitud de la Renaixença: **Cantem massa i parlem poc.**

En resum, un llibre útil, intel·ligent i oportú que ha estat, fora de qualsevol dubte, un cop de geni per tancar el centenari de l'homenot.

Isidor Cònsul